

KONGL. MAJ:TS
Befallningshafvandes
i
Östergöthland med Wadstena
Län
till
Kongl. Maj:t år 1828 afgifne
FEM-ÅRS-BERÄTTELSE.

8.

INLEDNING TILL

**Kongl. Maj:ts befallningshafvandes
femårsberättelse för åren ... –
Stockholm, 1823-1857.**

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser.

Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes i Östergötlands med Wadstena Län till Kongl. Maj:t år 1828 afgifne Fem-års-berättelse. Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS
Befallningshafvandes
i
Östergöthland med Wadstena
Län
till
Kongl. Maj:t år 1828 afgifne
FEM-ÅRS-BERÄTTELSE.

8.

INNEHÅLL

	Sid.
Underdånig berättelse	5.
1:o Länets Allmänna Beskaffenhet.....	5.
2:o Innevånare.....	10.
3:o Näringar.....	16.
Jordbruket.....	16.
Boskaps-skötseln.....	18.
Skogar.....	18.
Bergsrörelsen.....	22.
Fabriker, Bruk och öfrige Inrättningar, som icke tillhöra Bergsrörelsen.....	31.
Jernbruk.....	32.
Kopparverk.....	34.
Glasbruk.....	34.
Messingsbruk.....	34.
Pappersbruk.....	35.
Läder-Garfverier.....	35.
Binäringarner.....	36.
4:o Politisk Författning.....	41.
Kammarverk.....	41.
Stats-Bidrag.....	43.
Politie.....	45.
5:o Städer.....	47.
Linköping.....	47.
Norrköping.....	50.
1:o Ebersteinska Skol- Inrättningen.....	53.

2:o Gustavianska Barnhus- Skolan.....	54.
3:o Swartziska Fri-Skolan.....	54.
4:o Fattig-Gosse-Skolan.....	54.
5:o Mobergska Barnhus- Skolan.....	54.
6:o Fattig-Flicke-Arbets- Skolan.....	55.
Söderköping.....	56.
Wadstena.....	57.
Skeninge.....	60.

Underdånigste Memorial!

Den, till underdånig åtlydnad af Eders
Kongl. Maj:ts Nådiga Skrifvelse den 17 näst-
lidne April, efter förnyadt formulair upprät-

tade Fem-Års-Berättelse med Tabell om Östergötlands Län i Ekonomiskt och Statistiskt hänseende, får i Underdånighet jag härhos öfverlemnna. Linköpings Slott i Lands-Canzliet den 11 Augusti 1828.

G. W. Hamilton.

Gust. Nordström.

Underdånig Berättelse om tillståndet
inom Östergöthland med Wad-
stena Län i Ekonomiskt och Sta-
tistiskt afseende.

1:0 *Länets Allmänna Beskaffenhet.*

Uti den underdåniga berättelse som af Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande år 1822 blifvit afgifven, och sedermera till trycket befordrad, är Länets vidd och indelning efter landets beskaffenhet i slättbygd, skogs- eller bergsbygd, och skärgård uppgifven, äfvensom de betydligaste bergssträckor och sjöar, samt jordmånens olika arter på slätten och i skogsbygden, hvarföre jag, för att icke upprepa hvad i desse oföränderlige omständigheter redan blifvit hos Eder Kongl. Maj:t anmaldt, i underdånighet åberopar hvad samma berättelse derom innehåller. — Odlingen af kärr och mässar fortsattes på många ställen, och verkan deraf på klimatet visar sig i sin mon, då under flera på hvarandra följda år höstarne varit låugvarigare, vintrarne mindre hårda, och vårarne tidigare än fordom. Jag får nu underdånigst uppgifva de företag i detta afseende, hvilka till slutet af 1826 ägt rum, och som synas mig vara af den vidd och omfattning, att de förtjena komma till Eder Kongl. Maj:ts kannedom.

Framst

Främst ibland desse förtjenar ostridigt att nämnas aftappningen och odlingen af Dagsmåse, belägen vid foten af Omberg uti Lysings härad, af 1,864 tunnland 28 kapplands vidd. Detta företag är ett af dem, som fordrat Statens åtgärd för att verkställas. Början dertill gjordes med Eder Kongl. Maj:ts Nådiga tillstånd sommaren 1822, under ledning af Majoren, Commendeuren af Kongl. Wasa-Orden och Riddaren af Kongl. Svärds-Orden II. Vult von Steyern, och fortsattes med den drift, att 950 tunnland voro aftappade och från vatten befriade om hösten påföljande året 1823. Kostnaden dertill uppgick till 13,230 R:dr eller nära 14 R:dr för hvarje geometriskt tunnland som blifvit bragt i odlingsbart skick. Grafvar till en längd af 27,225 famnar upptogos, hvaribland finnas de som hålla 24 fots bredd i dagen, 10 fot i botten och 9 fots medeldjup, och fordrades under arbetet icke allenast betydlig stensprängning och stubb-brytning, utan äfven anläggning af väg tvärt igenom måssen, jemte flere broar, och en ganska vidsträckt hägnad till dess infredande. Den norra delen af måssen, som innehåller emellan 7 och 800 tunnland, samt mäst består af bränntorf, och således är till odling mindre tjenlig, lemnades orörd, men den aftappade delen indelades i 61 rutor eller lotter, och skattlades efter Eder Kongl. Maj:ts derom gifna Nådiga befallning från 4 till 2 kappar Spannemåls-renta för hvarje tunnland, hvarefter Sexton af desse lotter, utgörande tillsammans 285 tunnland, blef-

blefvo å offentlig Auction till försäljning ut-
 bjudne den 13 Junii 1826, hvarvid anbud
 gjordes, dem Eder Kongl. Maj:t likväl seder-
 mera icke fann antaglige. Tvänne dagar ef-
 ter Auctionen antändes småskogen å en del
 af de till försäljning utbjudne lotterne, troli-
 gen med uppsåt, och elden härjade under
 den ovanligt torra och varma sommaren en
 betydlig del af massen, samt kunde först
 framåt hösten, oaktadt all använd möda, full-
 komligt dämpas. I slutet af Augusti månad
 sistnämnde år begaf jag mig till Dagsmåse,
 och som jag fann massens yta på de ställen,
 der elden då var utsläckt, vara så förbränd,
 att en betydlig mängd aska deraf uppkommit,
 och att jorden, sedan den brandskadade små-
 skogen blifvit med rötter och stubbar afröjd,
 med fördel kunde besås, såsom efter vanlig
 flå-hackning och bränning, så beslöt jag att
 med enskildte personer uppgöra Contracter
 derom, hvilket ock sålunda verkställdes, att,
 uti Sex serskildta Contracter, Kronans andel
 af blifvande afkastningen bestämdes, uti det
 ena till hälften, men uti de öfrige, som for-
 drade mera arbete till rötters borttagande och
 jordens beredning, till en tredjedel, samt att
 nära 140 tunnland i massen besåddes, huf-
 vudsakligen med Råg, samt till någon liten
 del med Hvete och Blandkorn. Eder Kongl.
 Maj:t har sedermera i Nåder behagat gilla
 denna min åtgärd, genom hvilken Kronan,
 hvars andel i grödan, som blifvit god, sistli-
 det års höst blifvit ute å marken genom öp-
 pen Auction försåld, erhållit en ren behåll-
 ning

ning af 1,140 R:dr 36 sk. 11 r. Banco: Och är, till underdånig åtlydnad af Eder Kongl. Maj:ts Nådiga befallning, såningen i Dagsmåse äfven detta år fortsatt. Ehuru ofvannämnde anstallter och åtgärder, såsom dels af Eder Kongl. Maj:t i Nåder anbefaldte, dels i underdånighet anmaldte, redan äro af Eder Kongl. Maj:t kände, har jag likväl ansett mig böra sammanfatta dem alla, uti en berättelse, ämnad att lemna en öfversigt af Länets tillstånd i det hela. Jag får slutligen i underdånighet nämna, att, om sjön Tåkern i framtiden kommer att sänkas, vinnes derigenom, äfven för begagnandet af Dagsmåse många fördelar. Undersökning om djupet och bottnen af denna sjö har i Januarii månad 1827 genom Hans Excellence nu varande Riks-Ståthållaren m. m. Grefve von Platens försorg blifvit anställd, hvarvid största djupet, likväl blott på en mindre del af sjön, funnits vara 10 à 11 fot, men allmännast 5 fot, och bottnen till det mästa bestående af lös dy.

Ibland de många måss-odlingar, som under loppet af den tid, inom hvilken denna underdåniga berättelse är inskränkt, blifvit af enskilte personer dels började, dels fortsatte, äro följande de betydligaste.

1:o Den vatten-aftappning vid Rejmyra i Skedevi Socken, som Capitainen E. G. von Post redan 1817 börjat och sedermera årligen fortsatt, hvarunder 4 mindre sjöar blifvit sänkte, och öfver 100 tunnland förut onyttig mark gjord fruktbar.

2:o En af Kammarherren, Bergs-Rådet och Riddaren af Kongl. Nordstjerne-Orden A. Lindersköld vid Näsby i Rystad Socken och Åkerbo Härad företagen Måss-odling af 100 tunnlands 13 kapplands vidd, som fordrat en afloppsgraf af $257 \frac{2}{3}$ famnars längd, till 4 à 5 alnars djup och 7 alnars bredd i dagen, innan den kunde börjas. En betydlig del af denna mässe är redan odlad och har lemnat rika skördar.

3:o Majoren S. Lindgren fortsätter en af hans Svärfader, Prosten G. Engdahl, vid Hargs Egendom i Kisa Socken, Kinda Härad, börjad odling af en mässe om 80 tunnlands vidd, deraf $\frac{1}{3}$ redan är fruktbarande.

4:o Vid Hättorps Egendom i Tjellmo Socken har egaren Bruks-Patronen N. F. Tisell börjat en Måss-odling af öfver 100 tunnlands vidd, som, ehuru ännu icke fullbordad, likväl redan gifvit god afkastning, och lofvar mycket för framtiden.

5:o Vid Österskog i Egebyborna Socken, Bobergs Härad, har Capitainen U. Bergensträhle förlidet år fullbordat en Måss-odling af öfver 50 tunnland, hvilka till större delen blifvit med foderväxter igenlagde.

6:o Samma förhållande är med en mässe af ungefär lika vidd, som Kammar-Junkaren P. Linnerhjelm odlat vid Olivehult i Krigsbergs Socken.

7:o Vid Mems Sätessgård har Öfverste-Kammar-Junkaren m. m. Friherre E. F. von Saltza företagit och till stor del fullbordat odlingen af ett kärr om mer än 100 tunnlands vidd.

8:o Hofmarskalken och Riddaren Reuter-sköld fortsätter vid Hestra Egendom i Torpa Socken och Ydre Härad Kärr- och Måss-odlingar af betydlig vidd, hvilka redan af förre egaren till berörde Egendom blifvit började.

Utom dessa hafva en mängd så beskafade företag af mindre omfattning än de nu anförde blifvit dels började, dels fullbordade, hvilka visa att hogen för odlingar, ehuru icke gynnad af serdeles fördelagtiga conjuncturer för Landtbruket, icke försvunnit.

2:o *Innevånare.*

Enligt de Mantals- och Skattskrifningar, som förrättades vid 1826 års slut uppgick Länets Folkmängd till 164,682 personer på Landet och 17,707 i Städerna, eller tillsammans 182,389. Af desse äro 96,290 Mantals-skrifne, och 86,099 Mantalsfrie, och om endast det egentliga *Landets* folkmängd räknas, belöper på hvarje Qvadrat-mil något öfver 1,653 menniskor. Tillökningen under de sistförflutne 5 åren utgör inalles 15,945 personer, af hvilka 14,299 tillhöra Landet och 1,646 Städerna. Fördelar man folkmängdens tillväxt på hvarje år, så uppkommer det resultat, att 3,189 menniskor, eller nära 2 procent af det hela årligen tillökats.

Orsakerne till den så betydligt tilltagande folkmängden äro utan tvifvel de vanliga för sådana fall: fred, goda år, deruti 1826 likväl gör ett undantag, skydds-koppympnin-
gen,

gen, och farsoters sällsynthet, samt landets sunda läge och luftens renhet. Det öfverflöd på lifsmedel, som denna provins i vanliga år lemnar, och den deraf uppkommande lätthet att erhålla lifvets nödvändigaste behofver, bidrager äfven, att folkökningen här går i starkare progression än uti andre af naturen mindre gynnade orter.

Folkets bildning har ej undergått någon märklig förändring, och svårligen kan på den inskränkta tiden af 5 år någon sådan, åtminstone under vanliga förhållanden upptäckas. Under den korta tid, som Länets styrelse varit mig anförtrodd, har jag väl icke hunnit samla någon vidsträckt egen erfarenhet hvarken derom, eller om Innevånarnes lynne i allmänhet, men jag tror mig icke fela i det omdöme jag vågar fälla, att Folket är laglydigt men sjelfständigt, känner sina skyldigheter och uppfyller dem villigt, men äfven sina rättigheter och fördrager ej att de trädas för nära. I öfrigt företer sig här samma skillnad emellan slätt-landets och skogbygdens Innevånare, som på alla andra ställen: mera tröghet, maklighet och overksamhet, utgöra hufvuddragen i de förras character, — mera arbetsamhet, flit och liflighet i de sednares. Således likna Ydre och Södra delen af Kinda Härad's Inbyggare, så till lynne och seder, som bildning och konstflit vida mera sina sydliga grannar Smälänningarne, med hvilkas Land, deras eget ock har mycken likhet, än Östgötha Slättboen, som angränsar dem i Norr. Likaledes skiljer sig Bergslagens eller Finspång

ga Läns Allmoge mycket från den på slätten omkring Wadstena och Norrköping, ehuru afståndet emellan desse orter ej är betydligt. Allmogen i Wånga Socken af Finspångs Län är icke allenast till characteren, utan äfven till klädedrägten, som liknar Innevånarnes i Mora Socken af Dalarne, olik Länets öfrige Allmoge. Folket i denna Socken, som mäst utgöres af Bergslag, är styfsint, hårdigt och arbetsamt; går ogerna ifrån sina vanor och behöfver sträng uppsigt för att icke blifva sjelfsväldigt.

Länge har den osedlighet, som åstadkommes genom en omåttlig förtäring af bränvin, varit öfverklagad och är det ännu. Jag medgifver att många brott och oordningar under rusigt tillstånd begås och uppkomma, men hvar och en som vill vara opartisk och ej har till grundsatts, att alltid anse den närvarande tiden som den sämsta, måste erkänna, att öfverlastandet af denna dryck är mindre allmänt nu än förr. Jag påstår icke att consumptionen deraf är mindre nu än i förra tider, då dess tillverkning var ett regale, eller på viss tid eller ock alldeles förbjuden, men det ligger i människans natur att hon fiker efter den förbudna frugten, njuter deraf öfverflödigt då den någon gång åtkommes, men deremot måttligt af den tillätna. Således taga väl större delen af arbetare 2 à 3 supar bränvin dagligen, men deremot höra de, som deraf öfverlasta sig, till undantagen. Vid marknader och större folksamlingar har jag sällan sett många af bränvin druckne, e-
huru

huru jag är öfvertygad att nästan ingen funnits, som icke deraf förtärt en eller annan sup. Kroglefnaden har aftagit — kanske derföre att man ej behöfver söka på krogen det man har hemma — kanske ock derföre att eftersynen på sådana ställen är strängare än fordom — kanske ock af båda desse orsaker för-
 euade. I öfrigt må man ej fordra att den lägre Folk-classen skall afsäga sig alla njutningar. Alla försök att hindra förtäring af starka drycker, i ett så hårdt climat som Sveriges, skola misslyckas: om bränvinet förbjudes, så förtäres någon annan spiritueus dryck i stället; och man har af erfarenheten sett att införskrifningen af Rhum alltid varit betydligast då bränvins-bränningen varit inställd, och bränvinet således dyrt. Den tilltagande bildningen, som framskrider långsamt, nästan omärkligt, men säkert, skall, som jag hoppas, i framtiden minska begäret efter omåttlig bränvins-förtäring. Sällan finner man den mera hyfsade och förmögnare bonden öfverlastad; hans exempel skall småningom verka på hans mindre bildade vederlikar, och Sveriges Allmoge icke sjunka så djupt i liderlighet, laster och veklighet, som någre mjeltsjuka lynnen, hvilka alltid måla den kommande tiden med svarta färger, velat föreställa sig, och inbilla andre.

Genom den år 1826 inträffade svåra missväxt både på Säd och Hö har den förut rådande jämna välmågan inom många hus blifvit minskad, hvilket ej eller är underligt, då man besinnar att den, som *då* i brist af pen-

niu-

ningar måste köpa en tunna Råg på Auctioner till det öfverdrifna priset af 26 à 28 R:dr Riksgäldssedlar, *nu*, vid det ganska lågt fallna priset af 8 à 9 R:dr samma sedlar, måste använda tre tunnor för att kunna betala den ena han nödgades förskaffa till lifsupphälle för sig och de sina. Huru ett sådant priser-nes vacklande emellan oerhördt stigande och fall, som ostridigt rubbar grundvalarne för den enskilda välmågans bestånd, må kunna förekommas, utgör icke föremålet för denna underdåniga berättelse, inskränkt inom det Formulaire Eder Kongl. Maj:t i Nåder för densamma behagat föreskrifva. Såsom Embetsman har jag icke ägt någon laglig magt att förekomma hvarken det ena eller andra, och jag har ej velat utsätta mig för det missöde att, emot sättet att å Auctioner föryttra spaunemål utgifva varningar, som troligen ej blifvit åtlydda, hvarföre jag under det förflutna svåra året inskränkt mine Embets-åtgärder till auskaffande af säd för skäligt pris åt de nödstälde, hvilket ock blifvit mig möjligt att verkställa genom det nådiga tillstånd Eder Kongl. Maj:t täcktes mig meddela, att ur Norrköpings Krono-Magazin försälja Korn till markegångspriset, som var 2 R:dr Riksgäldssedlar under det allmänt gångbara. I den frugtbara Provins, som erbjuder så många utvägar till bergning, är det dock anledning att förmoda, att de refvor, som 1826 års missväxt lemnat och hvilka ännu kännas, snart blifva botade, serdeles om under närvarande förhållanden någre goda skördar, om äfven mindre rika än sistlidet års, skulle inträffa.

Icke

Icke mera nu än förr yttrar sig hos Allmogen konst- och näringsflit i finare slöjder, hvilket ock är emot sakens natur i ett Land, der en i allmänhet god jordmon, som på de flesta ställen redan vunnit behörig häfd, erbjuder ett säkert medel till utkomst och behöfver armar för att lemna den. Uti skogsbygden, der jordbruket ej fordrar all den tid och omtanka som på slätten, ägnas en del deraf åt binäringar, hvilka jag längre fram torde få i underdånighet omförmåla.

På arbetare är ingen brist, och ett drängedagsverke betalas vanligen med 16 sk., men under skörde-tiden med 20, à 21 sk. 4 r. B:co. Det synes som skulle dagsverkspriset böra falla eller stiga med spannemålen och varu-värdet, men tvärtom var tillgången på arbetare större och arbetslönerne lägre under de höga pris på lifsmedel, som ägde rum 1826 och först med sistlidet års ymnigare skörd upphörde, än under de föregående åren, då spannemåls-prisen voro låga. Orsaken till detta missförhållande ligger deruti, att arbetaren är mindre hogad för arbete i samma mon som han utan mycken möda kan förtjena hvad som för hans uppehälle nödvändigt erfordras. Den na hoglöshet verkar i goda år brist på arbetare, eller rättare brist på sådane af arbetsclassen som vilja arbeta, hvilket åter åstadkommer högre dagsverkspris, än i svårare år, då alla äro tvungne att utbjuda sitt arbete för att undgå att svälta. Möjligen kan detta förhållande i framtiden förändras, då effecten af den starkt tilltagande folkökningen hinner utveckla sig.

3:o *Näringar.*

Jordbruket. Denna ortens Hufvud-näring idkas, utan synnerlige förändringar, på det sätt, som uti den år 1822 afgifne underdåniga Berättelsen finnes uppgifvet, och på de fleste ställen har det då angifne origtiga förhållandet emellan åker och äng ej upphört. Sednare årens torra Somrar hafva i synnerhet haft ett menligt inflytande på Vårsåden, hvarföre Höst-säd nu mera allmänt än förr, i några orter, och serdeles på Vikbolandet nyttjas. Skärgården, Bergslagen eller större delen af Finspånga Län, samt de till Småland gränsande Kinda och Ydre Häradet, äro de enda trakter af Länet, som i vanliga år behöfva köpa Spannemål. Potatoes-odlingen drifves till betydlig höjd och användes mycket till brännvins-bränning. — Lin utgör en väsentlig näringsgren i Ydre och någon del af Kinds Häradet. Humle likaledes uti Schedvi Socken af Finspånga Län, men i öfrigt odlas båda dessa växter, äfvensom Hampa, dels endast till husbehof, dels alldeles intet. Hos allmogén är förhållandet detsamma med trädgårdsväxter, som endast finnas till afsalu från herregårdarne.

Utom de till en del betydliga Måss-odlingar, hvilka jag ofvanföre haft tillfälle att nämna, kunna odlingarne ej vara af synnerlig omfattning i en Landsort, der nästan all jord redan är nyttig, der de måste ske på bekostnad af den otillräckliga ängen, det knappa betet eller den behöfliga skogen, och der

de

de äfven under flere år varit motarbetade af Conjunctionen. Likväl fortsättas de i smått på många ställen, och bland de betydligare sådana företag, förtjena att nämnas: Lieutenanten C. J. Tisells vid Köhlbeck, Skeppås Socken, Bobergs Härad, der Ladugården är fördubblad, och kreaturen ständigt fordras inom hus: Professoren, Ledamoten af Kongl. Nordstjerne-Orden Doctor Sundevalls vid Örnsnäs i Hellgona Socken, der afkastningen i spannemål blifvit uppbragt från 40 till 110 tunnor och hötägten till sexdubbelt, och i Biskopsberga by, der betydlig och förmånlig Potatoesodling blifvit verkställd å en jord som består af svag örmylla, och som förut endast blifvit begagnad till grus-tägt för Landsvägen: Majorren G. U. Silversparres anläggning vid Evedal i Skärkinds Socken och Härad, hvarest ett Torp som blott gjorde ett dagsverke i veckan, blifvit förvandladt till en liten Egendom med pryddig och beqväm åbyggnad, och tillräcklig Trädgård med betydlig kostnad och mödosamt arbete, samt slutligen Lectoren Magn. Kinmanssons ansenliga förbättringar af Hospitals-hemmanet Köpetorp, såsom verkställde å en icke egen jord. Ängsvatningar, hvarigenom ängar dels sättas för någon tid under vatten, dels vattnas genom uppdämning och öfversilning, hafva blifvit verkställda, vid Bon-torp i Hammarkinds Härad, Reijmyra i Schedvi Socken, Lindenäs i Motala Socken, Bårstads mässe i Rogslösa Socken, Hassla i Klockrike Socken och Wreta Klosters Prestegård. — Götha Canal lemnar på flere ställen ypperli-

ga tillfällen till ängvattning, som likväl ännu ej allmänt blifvit begagnade.

Boskaps-skötseln har icke vunnit någon förbättring. I skogsbygden är fodertillgången mera svarande emot behovet och åkerns vidd, än på slätten, der den mästa jorden består af öppen åker. Också äro kreaturen der små och klena. Utan tillhjälp af drank till utfodring skulle kreaturens antal vara ännu mindre, och under 1826 års svåra foderbrist gjorde den i synnerhet ett godt understöd för Ladugårdarne. Hästar äro i allmänhet goda, och under senare åren hafva Hingstar från Strömsholms Stuteri blifvit i Landsorterne utsände, men någon verkan af denna anställt, till racernes förbättrande, har ännu icke hunnit märkas. — *Fårafveln* är i märkbart aftagande, och minskas med hvarje år, af den orsak att ullen fallit till det vanpris, att det ej lönar mödan att underhålla Schäfferier, hvilka också nu mera på få ställen finnas. Genom en högre Tull på finare utländsk ull, är det troligt, att denna närings-gren snart åter skulle komma i flor.

Skogar: Norra och Södra delarne af Länet, nemligen Finspånge Län, samt Kinds och Ydre Häradet hafva öfverflöd på skog, hvarå äfven finnes någorlunda jämn tillgång i flere Socknar i den Östra delen. De senare årens starka stormar och ovänligt torra somrar, under hvilka skogseldar uppkommit som ödelagt betydliga sträckor, isynnerhet 1826, hafva mycket skadat och minskat skogarne. Vid de undersökningar, som af Domstolarne blifvit hållne för att upptäcka orsakerna till desse olyc-

lyckor, har väl blifvit utröndt att någre uppkommit af vårdslöshet vid svedjande, men någre skogar, och bland dem i synnerhet Häradshärad, hafva sannolikt med uppsåt blifvit antände af illasinnade personer, som derigenom velat bereda sig förmånerne af mera tillräcklig utsyning, som hittills vanligen af brandskadad skog rundeligen blifvit beviljad, och bättre bete för sina kreatur. För att framdeles så vidt på mig ankommer, tillintetgöra sådane oloflige och brottslige beräkningar, och förekomma den skada som af dem följer, har jag genom Allmän Kungörelse den 18 Junii 1827 förordnat, att i händelse eld uppkommer å de skogar som stå under Konungens Befallningshafvandes inseende och vård, kommer marken att till skogens bättre återväxt infredas, och allt betande derå att förbjudas, samt den brandskadade skogen att å öppen Auction för allmän räkning försäljas. Jag har ock haft den tillfredsställelsen att redan röna den verkan af denna anstalt, att ehuru sistlidet års sommar var ganska stormig, och i synnerhet under sednare delen deraf mycket torr, hafva likväl endast två skogsdär å allmänningar, nemligen i Bråbo och Hammarkinds Härad, uppkommit, hvilka dock snart blifvit släckta, och ej gjort betydlig skada.

En enda skogsplantering af någon betydighet har blifvit företagen å parken Fölehammen i Vestra Stenby Socken och Åska Härad, tillhörig Götha Canal Bolag. På 2:ne allmänningar i Skärkinds Härad, samt Kronopar-

ken Östra Malmskogen äro planteringar af obetydlig vidd anlagde, samt med Ek-ollon besådde.

Den reglering af Krono-skogarne, som genom Kongl. Kammar-Collegii på Eder Kongl. Maj:ts Nådiga befallning den 24 April 1824 utfärdade Circulaire blifvit anbefalld, har så vida blifvit bragt till verkställighet, hvad Krono-parkerne beträffar, som undersökningar å dem alla af Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande blifvit hållne, och till Eder Kongl. Maj:ts Nådiga pröfning öfverlemnade, hvarefter, till följe af erhållen Nådig föreskrift, två af dem, nemligen: Ycke park i Valkebo Härad af 748 tunnland 17 kapplands vidd, och Västra Malmskogen som, utom den derå belägna Campements-platsen, innehåller 178 tunnland 25 kappland, blifvit för Kronans räkning bibehållne, hvaremot alla öfrige Krono-parker, med undantag af Omberg, derom Eder Kongl. Maj:t ännu ej fattat dess slutliga Nådiga beslut, bestående hufvudsakligen af några Öar i Wetteren, Östra Malmskogen i Åkerbo Härad, och Wadstena Slottsparker, af hvilka några dock bibehållne under Starby Kougsgård, skola, sedan vissa tunnland jord blifvit i stället för betes-rätten tillagde de till Östra Malmskogen gränsande Hemman, i lotter läggas och försäljas. Hela arealen af de parker som komma att försäljas uppgår till något öfver 1,100 tunnland, hvartill likväl kommer Hellestads f. d. Bergslags skogar, hvilkas rymd ännu är okänd. Förordnande för vederbörande Landtmätare att förrätta lott-

lägg-

läggningen å denna Bergslags skogar är utfärdadt och, sedan denne för sig gått, kommer skattläggning och försäljning i föreskrifven ordning att verkställas.

Allmänningar finnas i alla Härad, med undantag af Ydre, Bankekinds och Dahls. Deras sammanräknade vidd utgör 73,950 tunnland 27 kappland, hvaraf Bråbo Härad ensamt har 11,652 tunnland 22 kappland. En stor del, så väl af den sistnämnde, som af flere andra Härad-allmänningar utgöres af berg och måssar: någre, såsom Bobergs vestra eller Bose allmänning och Åkerbo så kallade skogen, äro alldeles skoglöse, och på andre är skogen gles, ung eller oduglig, så att den mark som är beväxt med god skog, visserligen till sin areala vidd icke utgör mer än hälften af den anförda. Ehuru Interessenterne genom Kongl. Kammar-Collegii ofvannämnde Circulaire erhållit tillstånd att med visse vilkor söka delning af Allmänningarne, har denna rättighet likväl ännu icke blifvit begagnad. Ekskogen är icke obetydlig i Kinda Härad, samt i Skärgården af Hammarkinds Härad, ehuru den genom de utstämplingar för Flottans behof, som derå under de senare åren ägt rum, blifvit minskad. Den ökade stubbelön, som de senare åren blifvit beviljad, skall utan tvifvel uppmuntra Allmogen att bättre än hittills skett vårda ekskogen å Krono- och Skattejord. Bränntorf finnes på flera ställen, såsom i Dagsmåse, i någre måssar på allmänningarne i Valkebo Härad, i en sådan på allmänningen Kålården, nyligen skattlagd under Mauritzbergs

Säteric, samt i några Soeknar af Aska Härad, Af tvänne Recognitions-skogar, Folkströms och Annæstineforss, kommer den förre att i lotter läggas och försäljas, och den senare är skattlagd under Sonstorps bruk.

De enskilde skogarne, som af ofvanaanfö-
de orsaker under de sistförflutne åren lidit li-
ka med de öfriga, hafva i långliga tider va-
rit utsatte för misshushållning, serdeles genom
svedjande, som ännu på många ställen årligen
fortsättes, utan urskilning eller beräkning af
framtidens behof. Så länge skogen icke eger
annat värde än det arbete som för dess nyt-
tjande måste användas, hvilket onekligen är
händelsen i den egentliga skogsbyggden, må
man förgäfvcs vänta ett förnuftigare hushåll-
ningssätt. Många Bruksegare och Possessiona-
ter finnas visserligen som väl vårda sin skog,
men Allmogen, sniken efter ögonblickets vinst,
och obekymrad om den mera aflägsna, använ-
der den oftast utan beräkning på framtida till-
gång. — Byggnads- och stängselsätt äro de-
samma som förr.

Ehuru *Bergsrörelsen* icke idkas i flere
vidsträckta trakter af Länet, är den likväl af
stor vigt i de orter, der den utgör hufvud-
näringen, och, såsom befordrande den ömse-
sidiga rörelse — den ständiga vevsverkan som
närings-lifvets serskilda organer måste äga,
om allmän välmåga deraf skall uppkomma —
af betydligt inflytande på det hela. Då an-
talet af Bruk, och andre till Bergsrörelsen hö-
rande inrättningar, som i detta Län finnas,
uti sist afgifne Fem-Års-Berättelse blifvit upp-
gif-

gifne, lärer för mig blott återstå att jemte meddelandet af de uppgifter Eder Kongl. Maj:it uti Nådige skrifvelse den 17 sistlidne April äskat och hvilka i ett sammanhang här nedanföre följa, i underdånighet omförmåla de förändringar som i allmänhet, eller ock i afseende på enskilda verk sedermera ägt rum, och hör jag i förra afseendet anmärka att Conjunctionen för Bergsrörelsen är fördelagtig, men baryintrar i flere år och yattenbrist så väl under sistlidet, som det näst föregående, hafva förorsakat att många verk ej kunnat behörigen drifyas, till betydlig skada för deras egare, och för kringliggande orter.

En år 1825 uti en af Åtvidabergs koppargrufvor uppkommen eldsvåda, har derstädes förorsakat stor skada. Koppartillverkningen, som sistnämnde år uppgick till 1,202 Sk $\mathcal{L}$ 10 $\mathcal{L}$ Gårkoppar, minskades i följd af denna olycka år 1826 till 473 Sk $\mathcal{L}$, men med betydlig kostnad är kopparmalms-brytningen nu åter försatt i full gång.

Gottenviks kopparverk, hvarest förr blott tillverkades 20 à 30 Sk $\mathcal{L}$, är uppdrifvit till nära dubbel tillverkning, men brist på kol utgör ett betydligt hinder för dess drift.

Kopparmalms-anvisningar hafva blifvit träffade vid Askedahl och Tappemåla i Ringarums Socken, samt vid Fångö i Gryts Socken, af hvilka endast den sistnämnde blifvit bearbetad, och det först förlidit år, så att något resultat deraf ännu ej kunnat erhållas.

Af brist på god och rikhaltig malm, hafva flere mindre Jerngrufvor, så väl i Finspång

ga Län som i Hammarkinds Härad, de senare åren blifvit nedlagde. Deremot hafva andre för längre tid sedan öfvergifne Grufvor blifvit befriade från vatten, och åter upptagne, bland hvilka en i Hellestad Socken, Sörgrufvan kallad, som öfver ett seculum varit ödelagd, men under de 3 sednare åren åter blifvit bearbetad och skall gifva rikhaltig malm, som likväl till mängden allt mer och mer aftagit, så att man börjar befara att denna grufva, hvilken i början lemnade goda förhoppningar, snart åter måste nedläggas.

En ny Bruksanläggning har år 1825 på hemmanet Långstorps ägor i Malexanders Socken och Göstrings Härad blifvit företagen af nu mera aflidne Bruks Patronen P. C. af Burén, som då genom köp af dess Fader deraf blifvit innehafvare. Redan år 1804 var denna anläggning privilegierad till 600 *Sk* stångjerns-ämnes-smide vid 2:ne härdar, men den för all Bruksrörelse olyckliga Coniunctur som sedermera inträffade, vållade att dess fullbordande tills vidare blef instäldt, till dess omsider mera gynnande utsigter öppnades. Bruket, som kallas Danielshammar, och har en ägorymd af 5,000 tunnland, deraf 4,000 ypperlig skog, är nu i det närmaste färdigt. Redan första byggnadsåret 1825 uppfördes en rymlig Stångjernssmedja af sten, jernbod, kolhus, ett Boningshus af två våningars höjd, samt material- och spannemålsbod; fyra dammar af sten, af hvilka 2:ne hålldammar, för 2:ne ofvanför Bruket belägne sjöar, af 90 alnars längd hvardera och ända till 4 alnars höjd,

höjd, anlades ock, men den femte dammen för den tredje sjön har nyligen blifvit färdig. Under tiden äro i och för Bruksanläggningen nya vägar af en mils längd uppbrutne och i fullt stånd satte, samt tvänne Boningshus ytterligare uppbygde. Då detta Bruk, med 37 alnars fall för smedjan, och 3:ne ofvanföre på dess ägor belägne icke obetydliga sjöar, utom 3:ne så kallade större gölar, i vanliga år aldrig bör kunna lida af vattenbrist, äger tillräcklige egne skogar, och nederlag af dess tackjern $1\frac{1}{8}$ mil derifrån vid Boxholms Bruk, så synes fördelen af denna anläggning, så väl för dess ägare, som för Malexanders och den angränsande Ulrika Sockens magra skogsbygd icke vara tvetydig. Flere tillfällen till förtjenst blifva säkert derigenom att påräkna för ortens idoga men fattiga allmoge, och då lönande afsättning med kol kan erhållas, bör en klokare skogshushållning än den hittills rådande kunna väntas.

Bland inrättningar, som väl icke egentligen tillhöra Bergsrörelsen, men likväl dermed stå i något sammanhang, förtjenar i främsta rummet, den för Götha Canal-Bolags räkning vid Motala anlagde Mechaniska Verkstad — den första och enda så beskaffade anläggning i Sverige — att till sitt upphof och fortgång något utförligare omtalas. År 1822 anskaffades från England för Canal-Bolagets räkning ett Mudderverk, för hvars sammansättning, drift och vidmakthållande, några fil-bänkar och svarfstolar af jern voro oundgängliga, hvilka insattes och begagnades i en för detta

ändamål uppförd mindre Trädbyggning. I sammanhang dermed befants en handsmedja vara nödvändig, och en sådan uppfördes med 3 dubbla härdar år 1823. Under påföljande åren hafva blifvit inrättade och uppbygde — en större byggnad af kalksten, två våningar hög, med fyra stora rum, hvaruti de maskinerier, som erfordras för en verkstad, motsvarande Canal-Verkets behof, drifvas med vatten, som genom ett gjutit järnrör ditledes från den nära bredvid gående canalen — vattenhjulet, om 16 fots diameter, med axel af jern — en snickare- och svarfvare-verkstad för modellens förfärdigande — en byggnad till gjuteri med tvänne cupol-ugnar, och tre mindre ugnar för metallgjutningar, med en till de förres drifvande från England införskrifven Blås-machine af tackjern af synnerlig god kraft och verkan, hyartill ett maskineri är anbragt så att den nu drifves med en hästs kraft — en ugn för stenkols-bränning — två större byggnader af resvirke och bräder, den ena med en smedja och 2:ne härdar, till gröfre jernpjecers, såsom ångkittlar och dylikt, förfärdigande, och den andra till sådana pjecers bearbetning och sammansättning, samt dessutom flere byggnader till boningsrum åt arbetarne, hvilkas antal uppgår till 140 à 150 stycken. — De fläste arbeten som hitintills blifvit förfärdigade, eller äro under arbete, hafva varit, dels för canalens behof, dels för sjelfva verkstadens anläggning, såsom 6 större och mindre svarfstolar af jern, dels för vattendrift, dels för hand, dei ofvannämnde stora vattenhjulet, 5
jern-

jernbroar och 3 trädbroar med tillhörande machineri af jern, kedjor, rullar, hjul, axlar, trissor m. m. Jernmachineri till 42 större lyftkranar, ett jernrör eller siphon till yattnets ledning öfver canal-banken, för anställande af ängsvattning m. m. De betydligaste främmande beställningar, som hittills blifvit fullbordade, hafva varit för Flottans Artilleri-verkstad i Stockholm, för Vanäs Fästningsbyggnad, och för arbetet till förbättrande af segelfarten i Götha Elf, men af vida större vikt äro de arbeten, hvilka detta år äro företagne, nemligen; ett Ångfartyg för Postverkets räkning, med 2:ne machiner, hvardera af 30 hästars kraft, och ett mudderfartyg med ångmachin för ofvannämnde arbete i Götha Elf.

Bland de hinder som mött för gjuteriets gång, var ett af de största, att försöken att med trädkol smälta jernet i cupol-ugnarne ej lyckades, hvarföre det blef nödvändigt, att för detta ändamål anskaffa fullt tjenliga stenkol, eller så kallad coales, hvilka ock erhållits genom Engelsmannen Balds försorg. Gjutingarne under sistlidet år hafva öfverstigit 400 *Sk℥*, och ur båda ugnarne tillsammans kunna pjecer afgjutas om circa 30 *Sk℥* stapelstadsvigt.

Engelsmannen Daniel Fraser, under hvars tillsyn anläggningen af Verkstaden till det mästa blifvit verkställd, har år 1823 upprättat en sedermera af trycket utgifven Förteckning på de machiner och machinerier, som derstädes kuana förfärdigas, hvilken härvid underdånigst bifogas.

"Afskrift af Afskrift, Öfversättning."

"Förteckning å Machiner, eller Machinerier, som kunna göras eller tillverkas, om den föreslagne Verkstaden blifver uppsatt."

- 1:o *Ångmachiner* från 1 till 50 hästars kraft.
- 2:o *Mudderverk* att drifvas af Ångmachiner.
- 3:o *Ångfartyg* med två 50 hästars Machiner, eller af 100 hästars kraft, och hvarje storlek derunder.
- 4:o *Ångmachiner* att pumpa vatten ur Grufvor, Dockor, Canaler m. m. ifrån ett djup af 1,800 fot eller mera.
- 5:o *Ångmachiner* att färdas på jernväg, tjenlige till transporterande af jern, malm eller annat tungt gods, eller sådant, som i större partier kan behöfva att öfver land transporteras.
- 6:o *Ångmachiner* att sätta i rörelse eller drifva hvad slags maskineri som helst, till hvilket en sådan kraft kan användas.
- 7:o *Ångkittlar* af smidt jern, för att med ånga uppvärma allmänna Byggnader, större Boningsbus, Fabriker m. m., hvarvid samma kittel kan inrättas för varma bad.
- 8:o *Qvarnar* att mala säd, göra gryn, klyfva och skala ärter m. m.
- 9:o *Machin* att rena och läckla hampa och lin, samt bereda desamma för spinning.
- 10:o *Machin* att spinna hampa och lin för segelduk och lärfter.
- 11:o *Machin* att karda och spinna Bomull.
- 12:o *Machin* att karda och spinna Ull.
- 13:o *Oljeqvarnar*.
- 14:o *Såpqvarnar*.
- 15:o *Machinerier* för tillverkningar af papper med alla dithörande inrättningar, hvarmed kan tillverkas papper af hvad bredd som helst, icke öfverstigande 2 alnar, och kan 11 alnars längd tillverkas i minuten.

- 16:o *Machiner* för tryckning af Böcker, Sedlar, Banco-
noter och dylikt af alla slag; hvilka machiner
skötas af 2 man och en gosse, som aftrycka 16
ark eller exemplar på bägge sidor i minuten.
- 17:o *Tryckpressar* af alla slag och efter den mest
förbättrade planen.
- 18:o *Pressar* att pregla Guld, Silfver eller Koppar;
äfvensom alla machinerier använda vid preglingen
af mynt och stempning på papper.
- 19:o *Pressar* för Papper eller Tyger, eller hvad som
hälst som behöfver pressas; skrufvarne till såda-
ne pressar kunna förfärdigas af gjutit jern, smidt
jern eller metall.
- 20:o *Hydrauliska Pressar* af stor kraft, att använ-
das till samma behof, samt till lyftande af tyng-
der m. m.
- 21:o *Domkrafter* att lyfta svåra tyngder.
- 22:o *Kranar*, tillverkade af gjutet eller smidt jern,
att lyfta tyngder, användbara så väl på Lastka-
jer som i Magaziner m. m.
- 23:o *Tackelblock* förfärdigade af jern eller metall,
att lyfta större eller mindre tyngder.
- 24:o *Machiner* att neddrifva pålar eller pålkranar.
- 25:o *Tryckningsmachiner* af alla storlekar, att drif-
vas af vatten, ånga, väder eller hästar.
- 26:o *Sädesharpor* att skilja agnarna från säden.
- 27:o *Eldsläcknings-machiner*, som kunna kasta 1,200
skålp. vatten till 80 fots höjd, eller mer, i mi-
nuten.
- 28:o *Manglar*, eller machiner att gifva glans åt tyger.
- 29:o *Machiner* för att draga rör af koppar och mes-
sing.
- 30:o *Sådane Rör* kunna tillverkas af alla storlekar,
ej öfverstigande 11 tum i diameter och 8 fot i
längd.
- 31:o *Machiner* att gjuta och draga Blyrör till hvar-
je storlek, som ej öfverstiger 2 tum i diameter
och 12 fot i längd.
- 32:o *Blåsmachiner* för Masugnar m. m.
- 33:o *Vattenhammare*.
- 34:o *Valsar* att valsa jern till plåtar, samt till plat-
ta, fyrkantiga och runda stänger.

- 35:o *Valsar* att valsa Blyplåtar.
- 36:o *Slätvalsar*, härdade för att valsa Guld, Silfver, Messing och Koppar.
- 37:o *Svarfstolar* större och mindre af alla slag för att svarfva och borra i träd, jern, metall, eller annat, som kan svarfvas eller borras; äfvensom verktyg förfärdigas af alla sorter behöflige till dylika arbeten.
- 38:o *Svarfning* af stora pjecer, såsom jernaxlar till vattenhjul, ej öfverstigande 26 fot i längd, ringar och *frictionsrullar* till jernbroar m. m. Tillverkning och svarfning af vagnsaxlar med tillhörande hjulbössor efter sednaste i England antagna förbättring; och i allmänhet svarfning af allahanda slags arbeten.
- 39:o *Inrättning* att gänga *Skrufvar* och *Skrufmuttrar* från $\frac{7}{8}$ del till 2 tum diameter.
- 40:o *Pumpar* af alla dimensioner, förfärdigade af jern eller metall, borrade och till alla delar fullbordade.
- 41:o Större och mindre *Canoner*, borrade samt utvändigt svarfvade och försedde med lavetter af jern eller träd.
- 42:o *Skrufvar* med hvilket antal gånger ej öfverstigande 8, och af hvad längd som helst, ej öfver 12 fot, samt ej mera än 18 tum i diameter.
- 43:o *Skrufstäd* af alla storlekar.
- 44:o *Machiner* att copiera bref, sådane som nyttjas i publica embetsrum, på Contoir o. s. v.
- 45:o *Jernkistor*, tjenlige att förvara penningar eller annan dyrbar egendom.

"En mängd andra *Machiner* kunna verkställas; och får man härvid anmärka, att de *Materialier* hvar af dessa *Machinerier* här kunna förfärdigas, synas mig vara af den bästa egenskap; äfvensom sjelfva tillverkningen skall blifva rättad efter de sednaste i England gjorda förbättringar."

Borensköld den 7 Februarii 1823.

Daniel Fraser.

Vidi
C. A. Warberg.

De *Fabriker, Bruk och öfrige Inrättningar, som icke tillhöra Bergsrörelsen*, och hvilka uti den sist afgifne Fem-års-Berättelsen finnas till namn och beskaffenhet upptagne, drifvas ännu, ungefär på samma sätt som förr, med undantag af Reijmyre Glasbruk, hvarest tillverkningen, genom egaren Capitainen E. G. von Posts verksamhet blifvit betydligt ökad. Den uppgick år 1822 till ett värde af 30,175 R:dr 16 sk. B:co, och var redan då uppdrifven vida utöfver hvad den förut varit. År 1825 uppgick tillverkningsvärdet af hvitt, grönt och blått glas till 38,635 R:dr 32 sk. och 1826, då en bland arbetarne uppkommen långvarig sjukdom förlamade brukets drift, till 35,961 R:dr 12 sk. B:co. Capitainen von Post har ock den tillfredsställelsen att genom sine på kloka beräkningar grundade anläggningar och betydliga odlings-företag, hafva beredt icke allenast sin egen fördel, utan ock ökad välmåga i den ofruktbara skogsbygd der hans Egendom är belägen. Vid Marmorbruket på Kålmården har en svart marmor-art blifvit uppfunnen, och arbetet drifves der starkare än fordom, så att äfven för utländsk räkning minnesvårdar och andre betydligare arbeten blifvit förfärdigade.

Tvänne Oljeslagerier, nemligen vid Ols-torp i Askeryds Socken och vid stora Bräng i Sund Socken, samt ett Kimröksbruk vid Spakarp i sistnämnde Socken, hafva blifvit inrättade, men tillverkningarne derstädes äro af föga betydenhet.

I sammanhang med detta ämne, åligger det

det mig, till underdånig åttlydnad af hvad Eder Kongl. Maj:t uti dess ofvannämnde Nådiga skrifvelse af den 17 sistlidne April befallt, att uppgifva antalet af de personer, som vid Bergsrörelsen, Fabriker, Bruk och öfrige Näringar sysselsättas, samt ungefärliga beloppet och värdet af deras tillverkningar. Uti Städerna är detta, serskildt för hvarje Stad, så vidt ske kunnat, iakttagit, på sätt denna underdåniga Berättelse längre fram utvisar, och hvad Landet angår, hafva följande uppgifter blifvit mig meddelde.

Jernbruk.

Boxholm har 50 à 60 arbetare, och ungefärliga tillverkningsvärdet uppgår till 30,000 R:dr Banco.

Borkhults och Gobo Bruk hafva 14 arbetare, och tillverka 1000 *Sk℥* stång- och ämnesjern till 18,000 à 19,000 R:drs värde. Vid Borkhults masugn blåses circa 2,500 *Sk℥* tackjern, hvars värde utgör 17,500 R:dr. Manufaktur-smidet går till 434 *Sk℥*, hvarmed åtta arbetare sysselsättas.

Godegård och De Geers Forss tillverka med 12 Ordinarie arbetare 1,100 *Sk℥*, värde 21,10 $\frac{1}{4}$ R:dr 16 sk.

Skönnarbo, Christineforss, Folkströms och Lemnån, hvilka hafva samma egare, hafva 32 arbetare som tillverka årligen 1,985 *Sk℥* stångjern och 269 *Sk℥* manufactursmide till ett sammanräknadt värde af 42,230 R:dr.

Hättorp har 9 arbetare och 1,147 *Sk℥* stångjernsmide, värdt 21,984 R:dr.

Carl-

Carlströms Bruk i Krigsbergs och Bärna i Nykyrke Socken hafva 13 arbetare. Värdet af tillverkningarne vid desse bägge Bruk är uppgifvit till 20,000 R:dr.

Grytgöhl har 12 arbetare, hvilka årligen tillverka 620 *Sk℥* stångjern och 130 *Sk℥* manufactur, till 14,873 $\frac{1}{3}$ R:drs värde.

Sonstorp tillverkar med 18 arbetare omkring 2,000 *Sk℥* stångjern och 250 *Sk℥* manufactur, hvars värde uppgår till 43,750 R:dr.

Borggård sysselsätter 6 arbetare, och tillverkningen uppgår till 700 *Sk℥* och 13,300 R:drs värde.

Finspångs Styckebruk och Masugn, samt Lotorp, har 24 hammarsmeder, 9 manufactur- och spiksmeder, 20 hyttarbetare och gjutare, samt 16 qvinfolk som biträda vid malmens bokning. Årliga tillverkningen uppgår till omkring 2,600 *Sk℥* stångjern, hvars värde utgör 49,400 R:dr, diverse gjutningar 650 *Sk℥*, samt år 1826 1,836 *Sk℥* Canoner och ammunition. Vid Finspång är en af huggen sten högst kostbar Masugn nyligen uppförd.

Börggöhl har 6 smeder, som tillverka 500 *Sk℥*, till 9,500 R:drs värde.

Häfla har 9 arbetare, och tillverkningen går till 500 *Sk℥* och 9,500 R:drs värde.

Börsjö tillverkar med åtta arbetare årligen 250 *Sk℥* stångjern och 50 *Sk℥* manufactur, värdt 5,900 R:dr.

Hult har 16 arbetare, som årligen smida 450 *Sk℥* stångjern och 200 *Sk℥* manufactur, tillsammans värdt 13,150 R:dr.

Nakna har 12 smeder, och tillverkningen

650 *Sk℔* stångjern och 150 *Sk℔* manufactur, uppgår till 13,950 R:drs värde.

Schärblacka begagnar 17 arbetare, men någon säker uppgift om tillverkningen har icke kunnat erhållas, emedan det nyligen kommit i ny ägares hand, som ännu ej hunnit ställa det i ordning.

Gusum har 6 arbetare och 452 *Sk℔* smide, värdt 8,388 R:dr.

Kopparverk.

Åtvidaberg, hvars tillverkning förut är uppgifven, har 78 arbetare. I de båda Grufvorne Bersbo- och Mormors-Grufvan arbeta, i den första 55 och i den senare 53 personer.

Gottenvik är på sätt ofvanföre är anfördt i tilltagande, hvarföre ock arbetarnes antal, som måste rättas efter tillverkningen, är obestämtd.

Glasbruk.

Reijmyra har 20 à 25 arbetare och är tillverkningens värde förut uppgifven, och vid Cedersberg, hvarest 23 personer sysselsättas, och nu mera endast hvitt glas tillverkas, uppgick tillverkningen år 1826 till 6,790 R:dr 16 sk. Banco.

Messingsbruk.

Gusum, har 23 arbetare, och tillverkningen har efter 5 års medium utgjort årligen 68 $\frac{4}{5}$ *Sk℔* Messingstråd, à 145 R:dr Banco per *Sk℔*.

Pappersbruk.

Bolltorp tillverkar årligen 2,520 Ris diverse papper, till ett värde af 6,308 R:dr 32 sk. B:co, hvarmed 18 arbetare sysselsättas.

Fiskeby har omkring 50 arbetare, men tillverkningen uppgifves blott uppgå till 5,000 R:drs värde.

Örnström har 16 arbetare, som tillverka 1,450 Ris Skrif- och 470 Ris Carduspapper, till 4,000 R:dr B:co värde.

Blomforss har 8 arbetare, och tillverkningen 420 Ris Skrif- och 700 Ris Carduspapper, anses värd 2,000 R:dr.

Ödsjöforss tillverkar med 6 arbetare 350 Ris Skrif- och 400 Ris Carduspapper, till 1,333 R:dr 16 sk. värde.

Tanneforss tillverkar med obestämdt antal arbetare 2,100 Ris papper, till något öfver 5,000 R:drs värde.

Läder-Garfverier.

Carlsberg i Kisa Socken sysselsätter 2 personer, 590 hudar och skinn beredas, deraf inkomsten beräknas till 150 R:dr.

Trägårdsstufvan har 2 arbetare, som bereda 580 hudar och skinn, inkomsten är 150 R:dr.

Bjursholm har 1 arbetare, 240 hudar och skinn beredas, och inkomsten är 75 R:dr.

Carlsberg i vestra Ryd Socken har 2 arbetare, 590 hudar och skinn beredas, inkomsten 150 R:dr.

Ifranäs har 2 arbetare, 580 hudar och skinn beredas, hvaraf inkomsten är 146 R:dr.

Utom desse Bruk och Fabriker finnas några mindre betydliga Inrättningar, med hvilka förhållandet är följande:

Rådga Bulldans-Fabrik har 14 arbetare, hvilka årligen tillverka omkring 11,500 alnar diverse sorter Bulldan, till 6,000 R:dr B:co värde.

Österby Estofts Fabrik drifves med 4 arbetare, och tillverkningen anses årligen uppgå till 3,500 R:dr.

Olstorps och Stora Brängs Oljeslagerier sysselsätta 1 person hvardera. Tillverkningen uppgår på hvardera af desse ställen till 150 kannor, som icke anses värda mera än 100 R:dr.

Spakarps Kimröksbruk har 1 arbetare, och tillverkningsvärdet uppgår till 250 R:dr.

Allgutsboda Snus- och Tobaks-Fabrik, nyligen anlagd, har 2 arbetare, som år 1826 tillverkat 2,000 st. Carduser och 600 z Snus, värde tillsammans 2,500 R:dr.

Enligt hvad jag ofvanföre haft tillfälle att i underdånighet nämna, äro *Binäringarne* få, nästan inga på den sädesrika Slättbygden, med undantag af den betydliga förtjenst, som varors forslande vintertiden, hufvudsakligen till Stockholm, lemna åt Vikbolandets allmoge. Ehuru denna näringsgren, hvarigenom fodret bortföres från hemmanen, och spillningen i följd deraf minskas, i allmänhet har ett menligt inflytande på Jordbruket, är det likväl ostridigt att den i denna ort, hvarest åkern är af ringa vidd, och hemmanen hårdt skattlagde, så att spannemåls-försäljningen ej

ensam är tillräcklig att fylla penningebehoven, bidrager till detta ändamål, och i följd deraf till ortens trefnad och välmåga. Det sparsamma utfodringssätt, som Allmogen under längre resor nyttjar för sina hästar, bestående mäst af skuren halm, beströdd med något mjöl, men deremot till obetydlig del af hö, gör det ock för dem möjligt att öka forornas antal och i följd deraf förtjensten. I Memmings och Bråbo Härad, eller trakten omkring Norrköping, har, sedan Götha Canal blifvit öppnad och betydliga foror afgått från denna Stad till Lastage-platsen vid Norsholm, ett förut okänt tillfälle till förtjenst derigenom blifvit beredt för den i denna trakt boende Allmoge.

I Skärgården och i Skogsbygden idkas Jagt, nästan blott för nöje eller tidsfördrif, men Fiske är deremot en binäring af verklig vigt. Strömmings-fisket i Skärgården, Laxfisket i Norrköping och Motala, och Insjö-fisket i Glan, Motala Å, Åsunden och de många öfriga sjöar som genomskära Kinds och Ydre Härad, är lönande och indräktigt. — Kolning idkas betydligt i Bergslagen af Finspångs Län, och bidrager der till Folkets välmåga, äfvensom, likväl i mindre grad i Kinds och Ydre Häraders Skogsbygd, hvarest skogen genom svedjande börjar blifva nog medtagen. Tjåru-bränning och Beck-kokning verkställas mäst för egna behof, men obetydligt till afsalu i någre trakter af Hammarkinds Härad, samt i Tjärstad, Kjettilstad, och Hycklinge Socknar af Kinda Härad. — Saltpeter-tillverk-

nin-

ningen har, sedan hemmansgården af denna vara vid 1823 års Riksdag blifvit nedsatt till hälften emot hvad den förut varit, aftagit. År 1821 utgjorde den i hela Länets 2,295 *L.*, men har ifrån och med 1824 och sedermera årligen uppgått till omkring 1,500 *L.* Plantladornes antal, som 1821 utgjorde 247, hade 1826 minskats till 222. — I Kinds och Ydre Härader, samt någre trakter af Finspånge Län, serdeles i Schedvi Socken, tillverkas Linne- och Ylleväfnader, de senare endast till eget behof, men de förre äfven till något afsalu. — Utom dessa finnas äfven trakter som idka binäringar, hvilka genom vana och gammal sed, som gått från slägte till slägte, äro dem likasom serskildt förbehållne. Således tillverka de fläste Hemmans-Åboer och Torpare i Goddegårds Socken, Spik, den de sedan försälja: I Vårdsnäs Socken förfärdigas Hästtücken och Lädertömmar, samt i Skogsbygden af Hammar-kinds Härad och Finspånge Län äfvensom i Tjärstad, Eneby och Kisa Socknar af Kinds Härad, Lagg-kärl, som sedan i Städerna för-yttras. Med undantag af Strömmings-fisket i Skärgården och Lax-fisket i Norrköping, hvilkas afkastning, såsom mycket olika, omöjligen kan till någon viss summa beräknas, lemna de öfriga binäringarne ingen inkomst genom afsättning utom Länets,

Då productionen af Spannemål vida öf-verstiger Länets eget behof, måste Handeln med denna Vara, då ej missväxt inträffar, vara trög, och afsättningen svår. Inom Länets behöfver skogsbygden och Skärgården köpa

span-

spannemål från Slättlandet, men behovet är snart uppfyllt och öfverskottet betydligt. Städerna, och bland dem i synnerhet Norrköping, utgöra i öfrigt afsättnings-orterna. Utom Länet äro Eksjö, Wimmerby, Westervik, Jönköping och Åskersund de ställen hvarest spannemål och andra Landtmanna-varor vanligen försäljas. Bränvin är nästan den enda vara som af några possessionater i betydligare partier direkte afyttras i Stockholm, men Vikbolandets Innevånare föra vintertiden till Hufvudstaden Hvetemjöl, Bränvin, Fläsk och andre Viktualier. Boskapsskötseln drifves egentligen så, att afsalu af kreatur, smör och ost kan anses utgöra en näringsgren i Ydre och södra delen af Kinds Härad, och dessa orter, hvilka likasom Bergslagen idka handel med skogs-effekter, sakna icke afsättning af sina producter i Städerna och på Slättbygden. — Motala Köping, som i sednare åren blifvit anlagd, är ännu icke, men blir efter all sannolikhet en viktig punkt för handelsrörelsen, då Götha Canal hinner blifva fullbordad. Ännu återstå 17,000 alnars gräfning, jemte flere Slussar, innan, genom detta stora företag, Östersjöns och Nordsjöns förening blifver fullkomligen verkställd. Dess inflytande på den inre handelsrörelsen har hittills icke varit af stor vikt, men ostridigt har den redan gjort nytta för den del af Länet, som ligger närmast Wetteren, och som genom Canalen erhållit direct sjö-communication med Wermeland och Götheborg. Efter den svåra missväxt hvarmed Skaraborgs Län och Wermeland är

1826 hemsöktes, ditfördes öfver 6,000 tunnor spannemål från Krono-Magazinerne i Norrköping och Linköping, hvilka inlastades på Fartyg dels vid Norsholm och dels vid Berg, och transporterades sedan på Canalen till sina bestämda orter, hvartill eljest mer än 1,500 par hästar vid hvarje ombyte erfordrats. Den har således redan beredt fördelar, och ehuru desse ännu icke svarat emot hvad man väntat, och ännu mindre mot hvad Canalen kostat, hvilket icke eller framdeles torde vara att hoppas, är det likväl säkert, att de allt mer och mer skola ökas sedan Canalen blifvit fullbordad, fastän äfven derefter en längre tid torde komma att förflyta innan folket hunnit lära sig, hvilken stor båtnad medföres af en utvidgad handel och lättade transporter till aflägsna orter.

Med undantag af den nya väg, som blifvit anlagd vid Danielshammar, och som ofvanföre blifvit omnämnd, hafva inga nya vägar af någon betydenhet blifvit gjorde, och behöfvas icke heller för communicationernes lättande.

Marknader hållas, utom i Städerne, vid Motala, Hellestad, Valdemars-vik, Österby-mo, Kisa, Åtved, Regna kyrka, Godegård och Tjellmo. Allmogen afyttrar der spannemål, Victualier, Skogseffekter, Kreatur, Smör, Ost, Lin, Talg, samt Lagg-kärl, och förser sig med sine behof af Strömming, Sill, Salt, m. m. Hvarken hafva någre nya Marknadsplatser blifvit iurättade, eller synas sådane vara af behofvet påkallade.

4:o *Politisk Författning.*

Kammarverk. Östergöthlands äldsta Jordebok förvaras i Kammar-Archivet, och är författad för serskilte Härader åren 1540 till och med 1555. Mångfalldiga omväxlingar hafva sedermera förändrat då varande förhållandet, såsom Förlänningar, Reductioner, Frälse-byten, Indelningsverket, Lönings-staterne, Förmedlingar, nya Odlingar och Skattläggningar, hvilket allt nu mera blifvit bragt till stadga för framtiden, sedan äfven genom Kongl. Författningen den 16 Martii 1824, angående en förändrad Reglering med Krono-Skogar och Allmänningar, alla intægter för enskild räkning å sådana skogar blifvit förbjudne.

Vid Krono-Tionde-sättningen under förra tider, blefvo fyra Socknar i detta Län o-taxerade, men desse äro i senare åren belagde med viss Krono-Tionde, efter föregången ordentlig undersökning.

Någre nya odlingar, likväl alla af mindre betydighet, äfvensom några Mjöl- och Säggvarnar, äro sedan år 1822 befordrade till Skattläggning efter de vilkor, hvarunder de blifvit beviljade, och likmätigt Skattläggningsmethoderne för Östergöthland af år 1690 och serskildt för Wadstena Län af år 1698. — Om en förbättrad method till Qvarnars och Sågars Skattläggning, har Konungens Befallningshafvande den 29 April 1799 afgifvit betänkande till Kongl. Kammar-Collegium, men jag känner icke, huruvida någon pröfning deraf ägt rum. — Under de sistförflutne fem å-

ren har $\frac{1}{2}$ mantal i Finspånge Län förfallit i ödesmål.

Efter indelningen af år 1692 håller Länet två Regementen, som kallas 1:sta och 2:dra Lif-Grenadier-Regementerna. Det förra utgöres af 1,200 man Infanteri, och det senare af 1,000 man Cavalleri, som nu mera är till Infanteri förändradt. Första Lif-Grenadier-Regementet har år 1822 erhållit en förstärkning af 44 Rotar efter Hellestads Bergslags förändring till Lands-lag, och den år 1825 förrättade Roterings-jemnkning, som ännu beror på Eder Kongl. Maj:ts Nådiga stadfästelse, föranleder dertill att ytterligare 35 Rotar kunna tillkomma det ständiga kneckte-hållet. Extra Roterings-jemnkningen, som blott i krigstider kan uppbyggas, är föreslagen till 225 Rotar. — Vid andra Lif-Grenadier-Regementets indelning är anmärkningsvärdt, att Rusthålls-nummer finnas med 97 D:r S:mts Rustnings-ränta, andre åter med 53 D:rs ränta, men lika Rustnings-skyldigheter. Uti första Lif-Grenadier-Regementet och Båtsmans-Roterings-jemnkningen förekomma icke dylike skiljagtheter till något betydligare antal. Regementernas indelte räntor utgöra 212,135 R:dr 1 sk. 7 r. Häst-vacance-afgiften 44,703 R:dr 36 sk. samt kneckte-roterings-medel för oroterade hemman, hvilka utgöra $46\frac{7}{18}$ mantal, 556 R:dr 32 sk.

Enligt Kongl. Brevet den 23 December 1693, underhållas 194 Båtsmän af Landt-rotar i Björkekinds, Östkindes och Hammarkinds Härad, hvartill 1825 års förrättning till jemnkning af extra Roterings-jemnkningen föreslagit en tillökning

ning af 5 Ordinarie och 24 Extra Rotar. Städernes Båtsmanshåll utgöres genom årlig vacance-afgift af Norrköping för 42 man, Söderköping för 9, Lindköping för 10, Wadstena för 8 och Skenninge för 7.

Till Postföringen äro $30\frac{3}{8}$ Mantal anslagne, och 69 Gästgifvaregårdar finnas i Länet, Städerna oberäknade.

Sjelfägande Jordbrukare förhålla sig till Arrendatorer och brukare af andras jord, ungefär som 100 till 60, då beräkningen göres uti hela Länet öfver hufvud.

Stats-Bidrag. De egentliga Grundskatterna och äldre pålagor utgöras utan svårighet efter Folkets olika utvägar till penningeförtjenst i Länets olika orter af Sädes- och Skogsbygder, Bergslag och Skärgård, hvaraf likväl följer att allt icke kan vara uppburit inom Uppbörds-året. Bevillningen åter, såsom grundad på det hemmansvärde hvartill höga spannemåls-priser föranledde, och till beloppet högre för Östergöthland än något annat Län, har, under ytterligt lågt fallna priser å jordens afkastning, blifvit tryckande för Landet, äfvensom för mindre förmögne Borgare i Städerna. Oaktadt Folkets goda vilja att afbörda sina Krono-utskylder, äro de alltid svårast att utbekomma de år ymniga skördar åstadkomma låga spannemåls-priser.

Genom Författningen af den 20 September 1815, som inskränker rättigheten att utförda dagsverken in natura, samt skyldigheten att forsla Ränste-spannemål, hafva Ränstegifvare erhållit en betydlig och billig lindring.

Rege-

Regementernes förändring till Lif-Grenadierer har medfört en kostsamare beklädnad. Båtsmanshållet åter är lindrigare, dels därför att flere hemman äro indelte i hvarje Rote, dels ock i anseende dertill att utrustningen är mindre betydlig än Landt-tropparnes.

Fångars skjuts och bevakning kunna nu ej mera räknas till directa Stats-bidrag, sedan Allmogen deruti vunnit betydlig lindring. För Staten är dock kostnaden dervid ganska dryg. Den uppgick i detta Län för år 1826 till 5,858 R:dr 32 sk. 6 r. Banco.

Gästgifveri-skjutsen, som är mer och mindre trägen, efter belägenheten närmare eller på längre afstånd från de större vägarne, anses mindre tryckande, emedan en ej obetydlig penninge-inkomst dermed är förenad. Då Bonden för skjuts med ett par hästar, ett vanligt skjutshåll af 2 mil, erhåller en betalning som fullt svarar emot närvarande värdet af $\frac{1}{4}$:dels tunna Råg, synes han vara fullkomligen ersatt för sin möda och tidsspillan. Krono-skjutsningar inträffa sällan under fredstider, med undantag af dem som erfordras för Flottans och Götha Canals behofver, och ehuru desse vanligen följa samma större vägar, gör dock den förhöjda skjutslegan att detta besvär anses drägligt.

Inqvarteringen åter kan icke vara godtgjord genom den betalning som Hemmans-åboerne undfå efter markegångs-taxan för tagande Trouppers underhåll. Det redan anmärkte förhållandet att durchtågen nu för tiden följa samma större vägar, gör inqvarterin-

ringen i trakterne deromkring betungande, hvarföre en skälig tillökning öfver matpersedlarnes värde skulle synas billig till ersättning för husvärdarnes besvär och kostnad vid sängkläders eller lägerhalms anskaffande, samt ved och ljus m. m., efter årstidens beskaffenhet.

Af öfrige onera, som ej egenteligen kunna räknas till Stats-bidrag, äro de betydligaste: vägars och broars samt allmänna byggnaders och kyrkors underhåll, och Kronobrefbäringen, som svarar emot skjutsnings-skyldigheten.

Politie. Antalet af Skolor och Undervisnings-anstalter på Landet, har ej blifvit ökad, och hvad Städerna angår får jag tillfälle att längre fram i denna underdåniga Berättelse omförmåla de anstalter som till ungdomens bildning derstädes finnas.

Hälsovården besörjes ordentligt af de Tjenstemän som dertill äro anställda, och om smittosamma sjukdomar någon gång yppas, blifva de vanligen snart hämmade genom Presterskapets och vederbörande Läkares försorg.

Fattig-försörjningen handhafves inom Församlingarne på olika sätt, men temmeligen ordentligt, hvartill synnerligen bidrager att kringvandrande tiggare hemsändas, på bekostnad af de Församlingar de tillhöra.

Då Länets Jagt-Cassa ännu icke hunnit till det belopp, att ett fullständigt Jagt-Tyg derföre kan inköpas, hvilket jag dock förmodar bör inom få år kunna ske, har Skallgång hitintills ej öfver allt kunnat anställas till Rofdjurs utödande, då de visat sig i betydligare mängd,

mängd, hvilket dock sällan inträffat, men de fällas till icke obetydligt antal, hvilket uti de till Eder Kongl. Maj:ts årligen aflämnade underdåniga berättelser finnes upptagit, af enskildte personer dertill uppmuntrade genom premier, som af berörde Cassa utbetalas.

Antalet af de på Landet tillåtne Krogar uppgår till 21 stycken.

Uti 86 Socknar äro Magaziner inrättade af mer och mindre betydenhet. Deras sammanräknade fonder uppgå till omkring 5,600 tunnor Spannemål.

En enda Spar-Bank finnes i detta Län, nemligen i Norrköping, der en slik inrättning också endast utan betydligare enskildte bidrag synes kunna bära sig. 491 Personer hade vid 1826 års slut i Spar-Banken insatte 9,105 R:dr 28 sk., och då Inrättningen genom en klok och ändamålsenlig förvaltning vinner allt mer och mer förtroende, ökas i samma mån dess allmänna nytta och verksamhet.

Andre författningar, till ordningens och sedlighetens vidmagthållande, än de som redan finnas, har jag hvarken ansett nödigt att i underdånighet föreslå, eller att sjelf någre sådana af synnerlig vigt vidtaga, i de fall då sådant är mig lagligen tillåtit. Mine bemödanden i detta afscende gå hufvudsakligen derpå ut, att redan gällande Författningar måtte behörigen handhafvas, och om jag deruti lyckas, är jag öfvertygad att allmän ordning bibehålles, eller om den någon gång störes, att lagligt ansvar derpå skall följa, och verka så mycket till ändamålet, som är möjligt med de Brottmåls-Lagar vi nu äga.

5:o *Städer.*

Linköpings folkmängd, som vid 1826 års slut utgjorde 3,634 personer, har under de nästförflutne fem åren vunnit en tillökning af 221. Dess hufvudsakligaste närings-fång hafva icke förändrats, utan bestå nu som vid den förre underdåniga berättelsens afgifvande, uti minut-handel, samt Garfveri-, Färgeri- och Bryggeri-rörelser, äfvensom Åkerbruk, hvilket på en fruktbar jord, drifves till betydlig höjd. En Tobaks- och en Berliner-blå-Fabrik, ett Såp-sjuderiet och en Ätticke-Fabrik äro härstädes anlagde, men alla i mindre scala. Tobaks-Fabriken, som drifves af 2 arbetare, har tillverkat 1,302 Z snus och 436 Z lös röktobak, till ett värde af 868 R:dr 32 sk. B:co. Berliner-blå-Fabriken har årligen lemnat 2,700 Z Berliner-blått, tillverkade af Fabrikören och en arbetare, till ett värde af 3,626 R:dr 32 sk. B:co. Vid Såp-sjuderiet, som drifves af Fabrikören och en arbetare, tillverkas årligen 100 fjerdingar Såpa, värde 733 R:dr 16 sk. B:co. Ätticke-Fabriken har 2:ne arbetare, som hvarje år tillverka 10,000 kannor Vin-ätticka och 3,000 kannor Öhl-ätticka, tillsammans värde 4,000 R:dr Banco. — Tillförseln från kringliggande Landsorten af spannemål, victualievaror, ved och byggnadsämnen, är ymnig, och i detta afseende är Staden af verklig nytta, såsom utgörande flere fruktbara Socknars hufvudsakligaste afsättningsort. — Någon egentlig fördel af Götha Canal har ännu icke blifvit Staden tillskyndad, men man har förliden

som-

sommar börjat undanrödja ett af de hinder deremot som förorsakats af några grund i den bredvid Staden löpande Stång-ån, hvilken genom enskilte personers bidrag till $\frac{2}{3}$ blifvit uppmuddrad.

Den, relativt till Stadens inskränkta vidd och folknummer, starka rörelse, som här eger rum, måste hufvudsakeligen tillskrifvas det tillopp af menniskor, och den ganska betydliga personal af Embets- och Tjenstemän, som äro en nödvändig följd deraf att Staden är Säte för Landshöfding, Biskop och Consistorium, samt äger ett det talrikaste, äfven från andra Län och stift besökta undervisningsverk inom Riket. Antalet af Studerande vid Gymnasium plägar vanligen utgöra emellan 120 och 150, samt vid härvarande Högre Lärdoms- och Apologist-Skola, emellan 200 och 250. Desse allmänna Läroanstallter hafva äfven erhållit och emottaga ännu ofta uppmuntringar af den enskilda frikostigheten. Ett antal af 36 ynglingar njuta redan årliga understöd genom rentan af dertill anslagne fonder, eller så kallade stipendier, oberäknade en mängd af donerade præmier, hvilka utan allt sammanhang med dem Skol-Ordningen föreskrifver, till ungdomen utdelas. — Äfven bland den förmögnare Allmogen tyckes ock den seden blifva allt mera gängse att hit till Undervisnings-verken försända sina Söner, och detta skall säkert blifva af välgörande följder, för spridandet af en allmännare upplysning, så vida man ur Apologist-Classerne återgår till närings-stånden, och ej, såsom nu ofta sker,

opå-

opåkallad af utmärkta anlag, anträder lärdoms-banan, hvarpå Vetenskaperne visserligen icke vinna, men Jordbruket och Näringarne förlora.

Utom härvarande Gymnasium och Skola, är en Undervisningsanstalt för fattiga barn efter Lancasterska methoden inrättad, med en dertill af General-Consulen och Riddaren af Kongl. Wasa-Orden A. Ljungstedt anslagen fond. För denna Skola är en Direction af Eder Kongl. Maj:t, med vissa bestämda föreskrifter, förordnad, hvilken först sistlidet år kommit i verksamhet; dock har sjelfva undervisningen vid Skolan, som redan i April månad 1824 tog sin början, från denna tid oafbrutit fortgått. Skolgossarnes antal är nu några och sextio. — Sjukvården bestrides af en Stads-Physicus, och Läns-Lazarettet, som, under loppet af innevarande år, blifvit betydligt förbättradt, och uti flere snygga rum har 30 Sjuksängar, erbjuder nu en god tillflyktsort åt den af sjukdom lidande. Hufvudsakligaste förtjensten af det goda tillstånd, hvaruti denna Inrättning, som styres af en särskild Direction, deruti Landshöfdingen är Ordförande, blifvit försatt, bör ostridigt tillskrifvas, i Economiskt afseende, Öfversten och Riddaren af Kongl. Svärds-Orden Baron C. Leijonhjelms, som är Ledamot af Directionen, och i Medicinskt och Chirurgiskt, Bataillons-Läkaren och Riddaren af Kongl. Wasa-Orden H. Werner, hvilkas ädla och oegennyttiga bemödanden satt Directionen i tillfälle att åstadkomma en af nödvändigheten påkallad, och redan till

det mästa vunnit förbättring. — De fattigas antal har genom täta inflyttningar från andra Församlingar årligen blifvit ökadt; de försörjas i 2:ne Fattighus genom bidrag af Stadens Innevånare, under styrelse af en Direction, som nyligen låtit inrätta en soppkokningsanstalt efter Heilborns method, derigenom en portion välsmaklig soppa erhålles för det lindriga priset af 1 sk. Biksgäld. — Länets Arbets- och Corrections-Hus, ehuru uti en inskränkt scala, har vid flere tillfällen gjort nytta. Det vanliga antal lättingar eller lösdrifvare, som der på en gång varit inrymde, öfverstiger ej 6 eller 7 stycken, mest vanartiga Gossar eller Qvinnor, hvilka hållas till ett för deras ålder eller krafter lämpeligt arbete.

Norrköping ägde vid Mantalsskrifningen 1826 10,043 Innevånare, och deras antal har således sedan 1821 års slut vunnit en tillväxt af 872. De 2:ne betydliga eldsvåder, som hemsokt denna Stad åren 1822 och 1826, hafva anseeligen minskat dess välstånd och fördröjt dess förkofran. Den nedsättning af nära $\frac{1}{2}$ million R:dr, som Tabellerne utvisa nu mot Bevillningsvärdet å Hus för 5 år sedan, härleder sig från dessa olyckor, efter hvilka dels flere Tomter äro obebyggda, dels ock de efter 1822 års brand å nyo uppförde Husen, med Riksens Ständers begifvande, äro under vissa, ännu icke tilländalupne år, fria från Bevillningserläggande, hvarföre de icke heller blifvit till värde uppskattade. En bland mina första omsorger efter emottagandet af den Läns-Styrelse Eder Kongl. Maj:t behagat mig i Näder anför-

tro,

tro, var att för framtiden, så vidt i mensklig förmåga stod, söka förekomma sådane olyckshändelser, eller, om de inträffade, åtminstone hindra en total ödeläggelse, och jag hade för detta ändamål ett sammanträde med Borger- skapets Representanter, Stadens Äldste, i Julii månad 1826, dervid de förslager jag framställ- de möttes med välvilja och beredvillighet. I stället för en enda Pump-inrättning, som Sta- den förut ägt, beslöts, att antalet skulle ökas till åtta, som i olika trakter af Staden skulle anläggas, brandredskapen, som till en del var oduglig, skulle förbättras, och åtskilliga Re- glementariska föreskrifter stadgades. hvilka, se- dan de blifvit underställda Eder Kongl. Maj:ts höga pröfning, och i Nåder blifvit gillade, nu äro till verkställighet befordrade. Tvänne ser- skilte gånger har eld sedermera utbrustit, nem- ligen en gång i sjelfva Staden, och den andra i det invid dess västra Tull belägna Gryts Pappersbruk, och båda gångerne har den en- dast afbränt det hus, hvaruti den först ut- kommit, så att de förbättrade anstallerne re- dan visat sin verkan, och skola äfven framde- les visa den, om de behövas och behörigen handhafvas.

Den inrikes Handels-rörelsen bibehåller sin jemna gång, och har i det hela icke afta- git, hvartill Ångfartygen, af hvilka 2:ne i hvar- je vecka, så länge öppet vatten är, gå emel- lan Norrköping och Stockholm, mycket bidra- ga, såsom beredande en ständig och hastig Communication. Den utrikes Handeln och Sjö- farten är deremot i synbart aftagande, hvar-

till Götha Cånals öppnande emellan Wetteren och Wenern till en del bidragit, emedan de orter, som nu hemta utländska varor vid Wetterns hamnar i Jönköping, Wadstena och Askersund, fordom försågos dermed af de Handlande i Norrköping, hvilka för saknad afsättning måste upphöra med en rörelse som icke lönar sig, ty det är gifvit, att både en säkrare transport och minskning af Tull-umgälder i Sundet, måste verka till lägre priser å förstnämnde ställen.

Klädes-Fabriks-rörelsen utgör Stadens betydligaste näringsfång, och ehuru mycket klagas öfver trög afsättning, motsäges likväl denna klagan af den ständigt tilltagande tillverkningen. Den uppgick år 1826 till ett värde af 1,578,558 R:dr B:co, och var således omkring 41 procent större än år 1821, då den blott uppgick till 1,119,257 R:dr. För närvarande stiga Klädes- och andre diverse Fabrikers antal till 85, hvilka hafva 294 Väfstolar, 64 Mechaniske Spinn-stolar, 33 Skrubbel- och Kard-machiner, 163 Öfverskärereri-saxar, och alla dessa Inrättningar sysselsätta 1,168 arbetare, hvilka ega sin goda utkomst, så vida icke individernes eget förvållande deruti gör undantag. Bland de i senare tider anlagde Inrättningar, förtjenar en af Färgaren och Klädes-Fabrikören Carl Wetterling, med biträde af Mechanicus Holtz, för 3:ne år sedan uppbyggd Fabrik synnerlig uppmärksamhet. Byggnaden, uppförd af sten och 4 våningar hög, innehåller Klädes-valk, Rugg-machiner, 6 Skrubbel- och Kard-machiner, 12 Öfverskärereri-saxar, hvil-

hvilka drifvas af blott 2:ne Vattenhjul med växelverk. Alla våningarne, af hvilka den öfversta består af en torkvind, hvarest dagligen kan torkas 350 alnar Kläde, 2 à 300 alnar Vadmal, samt diverse ull och garn, uppvärmas af en på nedra bottnen anbragt värmningsapparat, bestående af 2:ne ugnar, derifrån värman till hvardera våningen ledes genom rör. Den kan på Torkvinden, inom 2 timmar, uppdrifvas till 40 à 50 grader, och vedbesparing samt säkerhet för eldsvådor äro 2:ne fördelar, som genom Inrättningen åsyftats och vunmits.

Utom en Lägre Lärdoms-Skola, som af Stadens Ungdom är hufvudsakligen besökt, finnas i Norrköping 6 st. serskilte Undervisningsanstalter, nemligen:

1:o *Ebersteinska Skol-Inrättningen.* Genom Testamente af den 23 September 1815 hade aflidne Bruks-Patronen Christian Eberstein anslagit afkastningen af visse Egendomar till denna Inrättnings grundläggning och framtida vidmagthållande, och genom Kongl. Maj:ts Nådiga Resolution den 28 December 1821 fastställdes detta anslag till 200 tunnor Råg och 100 tunnor Korn årligen, som utgår af Egendomarne Hendelö, Lindö och Westrabyholm, belägne i Losings Härad och St: Johannis Socken. Inrättningen äger ock ett hus i Staden, som, utom husrum åt Lärarne vid desse 2:ne afdelningar, Vexel-undervisnings- och Söndags-Skolorne, lemnar tillräckligt utrymme för 200 Lärjungar i den förra och för 70 i den sednare Skolan. Dess angelägenheter vårdas af en

serskilt tillförordnad Direction, och Lärarnes Löner, utom fria rum och vedbrand, uppgå i Vexel-undervisnings-Skolan till 70 och i Söndags-Skolan till 20 tunnor Spannemål.

2:o *Gustavianska Barnhus-Skolan*, grundad genom frivilliga gåfvor år 1772, äger nu en Fond af öfver 14,000 R:dr B:co, eget hus, och 11 tunnland jord. Sexton fattige Gossar erhålla derstädes undervisning, samt husrum, kläder och föda. Äfven denna Inrättning styres af en Direction, och i visse fall är Kyrkoherden i Stads-Församlingen ålagd att deröfver hafva inseende.

3:o *Swartziska Fri-Skolan*, stiftad år 1771 af Fabrikören Peter Swartz, ägde 1826 en inkomst af 333 R:dr 31 sk. B:co, som förvaltas af Kyrko-Rådet. Skolans hus afbrunno år 1822, men äro af Stiftarens Sonson, Fabrikören John Swartz, åter uppbygde och försatte uti ett vida prydligare och fullkomligare skick än de förut voro.

4:o *Fattig-Gosse-Skolan*, hvarest 30 Gossar undervisas af en Lärare, som, utom fria husrum, å Församlingens Fattig-Fond, njuter 100 R:dr och 3 famnar ved årligen.

5:o *Mobergska Barnhus-Skolan*, grundad af aflidne Handlanden Jeremia Moberg, genom Testamente af år 1808, äger för närvarande en Fond af 21,000 R:dr B:co, hvaraf räntan användes till underhåll och undervisning för fattiga Flickor. 32 sådana erhålla nu derstädes en god undervisning och 25 R:dr B:co hvardera årligen till understöd. Läsarinnan har, jemte fria husrum, 200 R:dr i årlig Lön.

Den-

Denna Inrättning står under Borgerskapets äldstes tillsyn, och deras nu varande Taleman, Fabrikören och Riddaren af Kongl. Wasa-Orden L. F. Söderberg, har från Inrättningens stiftelse vårdat dess angelägenheter med utmärkt omsorg och nit.

6:o *Fattig-Flicke-Arbets-Skolan*: Genom räntan utaf en af Eder Kongl. Maj:t 1819 Nådigt förärad gåfva, 1,000 R:dr B:co, är denna Arbets-Skola först inrättad, och äro dess inkomster sedermera ökade genom räntan af von Schewens Testamente, 3,333 R:dr 16 sk. B:co, så att de nu, utom hvad genom försäljning af Barnens tillverkningar kan ingå, årligen utgöra 260 R:dr B:co. 30 fattiga Flickor åtnjuta derstädes undervisning i Christendomen och nyttiga handa-slöjder.

Bland fromma Stiftelser bör nämnas Reutersköldska Hittebarn-hus-inrättningen, hvars försättande i den af Stiftaren åsyftade verksamhet likväl genom tillfällige orsaker blifvit fördröjd. — År 1826 hafva 33½ Fattige åtnjutit understöd och vård af Allmänna Fattigvårds-anstallterne, och af desse hafva 32 varit intagne å Enke- eller Fattighuset.

Norrköping är den enda Stad i Länet, som njuter någon inkomst af Tolag, Bro- Hamn- och Vägpenningar m. fl. dylike afgifter. Beloppet af denna inkomst är följande:

Tolag inkommande	R:dr B:co	3,541: 44: 6.
Dito utgående	. . .	584: 9: 3.
Packhus-penningar	. . .	253: 13: 8.
Vägare-penningar i Packhuset		145: 6: 10.
Stämpel-penningar	. . .	5: 33: 10.

Tunn

Tunn-penningar . . .	57: 27: 9.
Torg-penningar . . .	75: 27: 5.
Bom- och Last-penningar . . .	38: 16: —
Bro- och Pål-penningar . . .	19: 44: —
Hamn-penningar . . .	127: 28: —
Mätare-penningar . . .	261: 1: 11.
Kokhus-penningar . . .	47: 4: —
Grund-penningar . . .	1,096: 15: 6.
Båk- och Ring-penningar . . .	71: 25: 4.
Barlast-penningar . . .	80: 10: —

Bestående Stadens öfrige Intrader uti Extra Ordinarie inkomster, Saköres-medel, Burgälds-medel, Friskillings-penningar, Våg-hyra och Vägare-penningar från Metall- och Victualie-Vågarne, Tomtören, Förskotts-penningar, Åker-afrad, Jord-arrenden och hyror, samt Laddu-afgift. Stadens totala inkomst af alla ofvannämnde serskilte artiklar är uppgifven till 25,181 R:dr 1 sk. 11 r. Banco.

Om *Söderköping*, som har 940 Innevånare, och således 58 flere än vid 1821 års slut, har jag ingenting annat att hufvudsakligen uppgifva, än att de förhållanden, som ägde rum vid den senast afgifne underdåniga berättelsen, ännu oförändrade fortfara. Stadens hufvudnäring är Åkerbruket, ty, ehuru försedd med Stapel-rätt, äger den intet enda fartyg. Inga Fabriker finnas här, och det dervarande Kamulls-Spinneri har så aftagit, att, under de sistförflutne fem åren, endast år 1825 någon tillverkning der skett, då arbetslönerne likväl blott uppgingo till det obetydliga beloppet af 98 R:dr 31 sk. 6 r. B:co. Orsakerna dertill äro bristande afsättning, arbetslönernes dyr-

dyrhet och sjelfva Spinneri-redskapens förfallna tillstånd. Minut-Handlande finnas 9 och Hökare 4, men af de förre äro 2:ne bosatte vid Lastage-platsen Waldemarsvik, och Handtverkarnes antal utgör 52. — Lägre Lärdoms-Skolan, hvaruti år 1822 68 Gossar erhöillo undervisning, har äfven aftagit, så att Skolgos-sarnes antal 1826 endast utgjorde 33, men Fri-Skolan för fattiga barn bibehåller sig till den vanliga numerairen af 20 Lärjungar. — Med sjukvården och de fattiges försörjning, är förhållandet oförändradt.

Folknummern i *Wadstena*, som vid 1826 års slut utgjorde 2,043 personer, har under de sistförflutne fem åren erhållit en tillväxt af 149, då den tillökning af 180 personer, som under samma tid ägt rum bland de till Arbets- och Corrections-Inrättningen dömda, och hvilken uti beräkningen ej bör ingå, blifvit afräknad. Af dess tre förnämsta Näringsgrenar, Åkerbruk, Handtverk och Handel, äro de 2:ne förstnämnde ungefärligen i samma skick som förr, ehuru ett af hindern för Åkerbrukets fullkomnande nyligen blifvit undanröjdt, derigenom att Stadens jord blifvit enskiftad, hvaraf någon verkan likväl icke ännu kan rönas. Handeln deremot, som hufvudsakligen idkas med Kramvaror, Sill, Salt och Spannemål, har sedan Communicationen emellan Wettern och Wenern blifvit verkställd, förkofrat sig. Stadens läge är dertill också ganska fördelagtigt; omgifven af ett sädesrikt men skoglöst Land, som der behöfver afsätta sina producter, samt, utom vanliga

Köp-

Köpmanna-varor, uppköpa Ved- och Byggnads-
ämnen, som ditsändas från Westergöthland, —
med en nu mera äfven till Wenerns stränder
och Götheborg utsträckt Sjöfart, bör Handeln
i Wadstena snart utgöra dess förnämsta Nä-
ringsfång. Under 1826 års missväxt, som var
ojemförligt svårare i Westergöthland än i den-
na Provins, var i synnerhet Spannemåls-han-
deln liflig. Staden saknar en god och säker
hamn, som icke heller utan betydliga kostna-
der kan erhållas.

Af hvad jag nu haft Näden anföra följer,
att Wadstena, såsom en säker afsättningsort
för Landtmanna-varor, har ett icke obetydligt
inflytande på kringliggande Landets Cultur och
Näringar, och det är att förmoda, att detta in-
flytande skall ökas i samma mån som Handel
och Rörelse tilltaga, och så länge Motala Kö-
ping, från sitt ännu fördelagtigare läge, icke
hunnit uppressa sig såsom dess medtäflare.

Oberäknadt den från Klostertiden bibe-
hållna konsten att knyppla spetsar, som med
skäl kan räknas till en ej obetydlig binäring,
drifves den i förra Underdåniga Berättelsen
omförmälte Kammarduks- och linare Linne-
Drälls-Fabriken, hvaruti 30 arbetare, utom
Bykare och Blekerskor, sysselsättas, och 12
Väfstolar äro i gång med mycken sorgfällig-
het och drift. Kammarduk har likväl under
senare åren derstädes icke blifvit tillverkad.

Bland Monumenter från äldre tider, för-
tjena i synnerhet Wadstena Slott och den så
kallade Kloster-Kyrkan uppmärksamhet. Det
förra, som ännu visar vedermälen af forn-
tidens

tidens alfvar och pragt i Byggnadskonsten, är betydligt förfallet, och begagnas nu endast till Spannemåls-Magazin för Kronans räkning. En bro har nyligen blifvit derstädes anlagd, och är i det närmaste färdig, men i öfrigt är Slottet lemnadt till rof åt den allt härjande tiden. Jag har trott mig böra fästa Eder Kongl. Maj:ts Nådiga uppmärksamhet å detta förhållande, öfvertygad att Eder Kongl. Maj:t täckes vidtaga nödiga utvägar att från fullkomlig förstörelse rädda en byggnad, som äfven i Historiskt afseende äger sin märkvärdighet. — I Kloster-Kyrkan förvaras S:t Brigittas ben; äfvensom Hertig Magnus af Östergöthland, Konung Gustaf I:s Son, Drottning Philippa, Konung Eriks af Pommern Gemål, Bo Jonsson Grip, m. fl. märkvärdige personer, der hafva sina hviloställen. Den repareras nu invändigt.

En lägre Lärdoms-Skola är den enda Allmänna Undervisningsanstalt, som finnes i Wadstena. Sjukvården besörjes af tre Läkare, af hvilka Staden aflönar den ena för att biträda de fattiga, och Fattig-Försörjningen förvaltas af en serskild dertill vald Comité.

Af de Allmänna Inrättningar som finnas i Wadstena, och i sist afgifne Underdåniga Berättelsen äro upptagne, inrymmer Hospitallet för närvarande blott 80 à 90 st. Dårar och andre, som med behörigt tillstånd derstädes njuta underhåll och vård, men kommer att, genom andre mindre Hospitalers indragning, utvidgas till inrymme för minst 300 Hjon, så snart de, genom Arbets- och Cor-

Corrections-Inrättningens upplösning och Correctionisternes förflyttning till Långholmen vid Stockholm, från Kronan inköpte och för sistnämnde Inrättning begagnade Byggnader Blifva ledige. Dermed torde ännu någon tid komma att fördröja, ehuru under loppet af sistlidet och äfven innevarande år ett betydligt antal till Corrections-Inrättningen dömda personer blifvit i mindre transporter till Stockholm afsände. — Uti Curhuset vårdas och underhållas 50 à 60 Patienter af Länets sammanskotter till Veneriska smittans hämmande. Denna Inrättning, ställd under styrelsen af en utaf Eder Kongl. Maj:ts tillförordnad Direction, har för öfrigt egen Läkare och Syssloman.

I afseende på *Skeninge* har jag ingenting annat att anföra, än hvad den år 1822 afgifna Berättelsen innehåller, som jag derföre underdånigst åberopar. Folkmängden steg 1826 till 965 personer, och är således under de sista fem åren ökad med 96. Tabellen för Städerne utvisar, att *Skeninge* har mera jord än någon af Länets öfrige Städer; också utgör Åkerbruket dess hufvudsakligaste och nästan enda Näringsfång. Undervisningsanstalter, Sjukvård och Fattig-försörjning äro uti oförändradt skick.

Sedan jag nu uppgifvit närvarande förhållandet med hvardera af Länets Städer ser-skilt, utbeder jag mig Eder Kongl. Maj:ts Nådiga tillstånd att få framställa en och annan anmärkning, som gäller för dem alla, och som, ehuru liggande utom egentliga gränsen
för

för denna Underdåniga Berättelse, och de former som för densamma äro föreskrifne, jag likväl föreställer mig kan sprida något ljus öfver vissa detaljer. — I samma mån som folkmängden ökas uti en Stad, är ock anledning att förmoda dess Näringsgrenars, åtminstone någonderas af dem, tilltagande. De uppgifter jag ofvanföre haft Nåden göra, utvisa, att i jemnförelse med den Folknummer som befanns vid slutet af 1821, har, under de fem näst derpå följande år, Skeninge tilltagit med 11 procent, Norrköping med $9\frac{1}{2}$, Wadstena med nära 9, samt Linköping och Söderköping med $6\frac{1}{2}$. Till någon del härleder sig årliga tillväxten af Städernes Innevånare derifrån, att samma förhållande eger rum på Landet, emedan uti en Provins, der Culturen stigit till den höjd som uti denna, och Folkmängden ständigt ökas, många inflyttningar uti Städerna måste äga rum. Ett folkrikt Land kan ej äga folkfattiga Städer, så vida icke Politiska eller Locala förhållanden, inre oroligheter, olyckor eller en dålig administration, sammanlagde eller hvar för sig, föranleda till ett annat resultat.

Samma orsak, som vållat minskning uti Norrköpings Utrikes Sjöfart, har åstadkommit tilltagande af inre handelsrörelsen i Wadstena. Götha Canal, ämnad att befordra Communicationen emellan de inre delarne af Landet sinsemellan och äfven med Rikets Sjöstäder, har i detta afseende visat en verkan som ej bör vara oväntad, utan ligger i sakens natur, ty ingenting är enklare än att,
 då

då utländska varor erhållas för lindrigare pris i Götheborg, än i Norrköping, de Städer, som förr hämtat sine behof deraf i sistnämnde Stad, nu förse sig dermed i den förra, sedan transporten derifrån blifvit möjlig.

Någre serskilte Prohibitiva Författningar för Städerna finnas mig veterligen icke. Handtverkerierna äro i allmänhet i aftagande, hvar till kanske dyrare rudimaterier och näringsmedel mindre bidragit, än den brist på arbete och afsättning som stundom ägt rum, äfvensom på flere ställen brist på arbetsamhet och ordentligt lefnadssätt hos sjelfve närings-idkarne. Uti Norrköping, och till någon del uti Linköping, äro likväl sådane Handtverk som antingen fördra en större och icke lätt vunnen konstfärdighet, eller betydligare förslag af verktyg eller rå-ämnen, såsom Spegel-Fabrikörer, Bleck-Lackerare, Snickare, Vagnmakare m. fl., uti tämligt flor, hvaremot andre, der sådan större färdighet eller förlager ej fordras, såsom Skräddare, Skomakare, Grof-Smeder och dylike, nog allmänt äro i sämre vilkor eller fullkomligt obestånd. Den i senare tider mera än förr utsträckta Näringsfrihet, ehuru den befordrar täflan emellan flere Näringsidkare, till afnämares fördel, har østridigt verkat ofördelagtigt på Handtverkeriernes och deras idkares bestånd, och äfven medfört den olägenhet, att Ynglingar, förledde af begäret att hastigt vinna oberoende, utan beräkning af möjligheten att kunna bibehålla det, börjat idka näringar, hvartill de hvarken ägt erforderlig skicklighet och erfaren-

renhet, eller nödige förlag. För att erhålla det sistnämnde, har en vanligen oförsigtigt begagnad och icke upprätthållen Credit måst användas, som slutat med att bringa dem på obestånd, sedan de förstört sig sjelfve, positivt skadat Näringsidkare af samma class och sine Borgenärer, samt negativt hela Samhället. I en tid då Skråförfattningarnes fullkomliga upphäfvande yrkas och den vackra Theorien om en allmän Näringsfrihet framställes såsom alldeles osviklig, har det varit min pligt, att, sanningen likmätigt, uppgifva, att erfarenheten, som vid de flästa menskliga handlingar är den bästa och säkraste ledare, visat, att denna Theorie, praktiskt använd, icke är fri från alla olägenheter. Huruvida dessa öfverväga förmånerne, eller öfvervägas af dem, är ett ämne hvarom redan mycket är taladt, och mycket skrifvit; men som icke kan blifva föremål för denna Underdåniga Berättelse, i hvilken jag redan tillåtit mig afvikelser från det i Nåder föreskrifna Formularet, för hvilka jag är skyldig att i Underdånighet anhålla om Eder Kongl. Maj:ts Nådiga tillgift.

Linköpings Slott den 1 Augusti 1828.

G. W. HAMILTON.

Joh. O. Hertzman.

Gustaf Nordström.

